

Klió 2009/1.

18. évfolyam

XX–XXI. SZÁZAD

Magyar história – olasz tollal

Talán az egységesülő Európa, talán a globalizálódó világ az oka, hogy az utóbbi időben idehaza is úgy érezzük, nemzetközivé lesz a történetírás, a rólunk, magyarokról, Magyarországról szóló is. Csupán a közelmúltunkat feldolgozó, magyar fordításban is megjelent könyvek közül válogatva néhány példát, említhetjük *Thomas Sakmyster* Horthyról, *Duncan Shiels* a Rajk-fivéerekről, *Bob Dent* 1956-ról vagy *Roger Gaugh* Kádárról írott monográfiáját.

Megannyi angolszász mű után új színfoltot jelent *Gizella Nemeth Papo* és *Adriano Papo: Magyarország a legújabb korban. A dualista monarchiától napjainkig (L'Ungheria contemporanea. Dalla monarchia dualista ai nostri giorni)* című munkája, mely a tekintélyes olasz könyvkiadó, a Carocci gondozásában látott napvilágot. Magyarul sajnos még nem.

Mindenekelőtt a szerző-házaspár személye és tevékenysége okán. Az udinei egyetemen oktató Adriano Papo és felesége alapította meg a két, mostanság legaktívabb Itáliában működő olasz-magyar kulturális és tudományos egyesületet, Associazione Italoungherese del Friuli Venezia Giulia „Pier Paolo Vergerio” és Sodalitas Adriatico-Danubiana néven. Fáradhatatlanul szerveznek-rendeznek kapcsolattörténeti konferenciákat szűkebb pátriájukban, Triesztben, Duinóban, Aurisínában a magyarországi humanizmusról, Hunyadi Mátyásról, a török korról, a népek 1848-as tavaszáról, az Osztrák–Magyar Monarchiáról, József Attiláról, a Vasfüggöny lebontásáról, az utazási irodalomról, rangos olasz és magyar előadókkal, s ezek anyagát rendszeresen megjelentetik – egyéb tanulmányok és recenziók mellett – az általuk szerkesztett folyóiratok, a *Quaderni Vergeriani* és a *Studia Historica Adriatica ac Danubiana* egymást követő számaiban, helyesebben inkább köteteiben. Impozáns monográfiákat is publikáltak a magyar történelemlről és kultúráról (*Storia e Cultura dell'Ungheria*, Rubbettino, Catanzaro, 2000) és Filippo Scolari-ról, „a török elleni harc hősről, a reneszánsz előfutáráról” (*Pippo Spano*, Laguna, Gorizia, 2006).

Új könyvük a szintézis tömörségét historiográfiai lényeglátással, világos stílussal, lendületes olvashatósággal párosítja, és széles látószöggel, mely az eseménykrónika, a kormányok, a forradalmak, a háborúk, az intézmények történetén túl kiterjed a kultúrára is: az egyes fejezeteket művelődéstörténeti alfejezet zárja, az irodalom és a művészetek mellett a természet- és a történettudomány eredményeivel. Erénye az is, hogy a magyarországi történész-szakma, történetírás, historio-publicisztika és történelmi közbeszéd szakszavainak, illetve jellegzetes kifejezéseinek „olaszosításával” – „Gömbölini” (63. o.), „szalámitaktika” (*tattica del salame*, 93. o.), „három T” (*tre T*, 128. o.), „tárgyalásos forradalom” (*rivoluzione negoziata*, 131.o.) stb. – csökkenti a magyar és a külföldi (jelen esetben olasz) történeti irodalom terminológiai különbségét, távolságát. Része ez „Magyarország kívülről-belülről” való bemutatásának (hogy Bob Dent egy másik könyvének címét idézzük), amely megfelel a szerzőpáros kettős identitásának; egyszerre írnak hazánkról tárgyilagosan és empátiával.

E kettősség egészségének köszönhető, hogy a történetírók általában elfogultságoktól és szélsőségektől mentes portrékat rajzolnak a magyar történelem úgynevezett (lásd a megérdemelten sikeres televíziós sorozatot) „vitatott személyiségeiről”, akiknek megmérettetése pedig – kivált a népszerűsítő irodalomban és a közéleti publicisztikában – meg-megújuló szenvedélyeket tükröz, illetve szít.

A középuton maradva azok ellentétes szélsőségei között, akik Károlyi Mihályban egyfelől a Magyar Köztársaság példamutató apostolát, „kora lelkét”, másfelől a Kun Béla-féle kommunista diktatúra szálláscsinálóját látják, a könyv Károlyit jó szándékú, de a „körülmények hatalmának” áldozatul esett, az események által elsodort, gyenge politikusnak ítéli (33–36. o.). Horthy Miklós az államszocializmus idején fasisztának aposztrofált, ma néhol túlértékelt rendszerét a „korlátozott parlamentarizmus” (*parlamentarismo limitato*) meghatározással illeti, amely „tekintélyelvű és antidemokratikus tartalmaival” egyetemben „nem volt sem katonai diktatúra, sem totalitárius diktatúra” (49–50. o.). Az öngyilkossága miatt mártírként tisztelt Teleki Pál megítélésében a mű szigorúbbnak, a háborús főbűnösneként kivégzett Imrédy Béláéban enyhébbnek mutatkozik a mérvadó honi szakirodalomnál (Ablonczy Balázs, Gergely Jenő, Sipos Péter monográfiáinál): úgy találja, „a konzervatív Teleki... elődjénél nagyobb meggyőződéssel hitt a faji különbségekben” (67. o.). Bethlen Istvánt még Romsics Ignácnál is pozitívabban, „a Horthy-kor legjelentősebb figurájának”, „nagy formátumú mérsékelt politikusnak” ábrázolja, aki „meggyőződéses területi revizionistaként és minden szélsőségeség ellenségeként vissza akarta állítani a sajtószabadságot” és „el akarta törölni az antiszemitizmus minden formáját” (56. o.).

A „kommunizált” (*comunizzata*, 95., 97. o.) és „szovjetizált” (*sovietizzazione*, 81., 94. o.) Magyarországot uraló sztálinista önkényről a munka ékesszóló számadatokat közöl, Rákosi Mátyás zsarnokságát pedig úgy jellemzi, mint „az általánosított terror” országlását, amelyben „mindenkinek félnie kellett mindentől és mindenkitől” (98. o.). Az 1956-os forradalom világtörténelmi jelentőségét terjedelmi arányok is érzékeltetik: a róla beszámoló (5.) fejezet húsz oldalával (101–121. o.) több mint kétszer olyan hosszú, mint a harminc esztendeig tartó „kádári kor” (*età kádariana*, 123. o.) bemutatása (123–130. o.). A „magyar októbernek” nemcsak értékelése, de tárgyalása is világtörténelmi perspektívájú: a szuezi válsággal összefüggésben kerül tárgyalásra (114–117. o.). Kádár János az – újfent számszerű ténydokumentációval illusztrált – „elnyomást” (123–126. o.) követő „sajátosan magyar útja a szocializmus felépítéséhez” (*una via tutta ungherese all'edificazione del socialismo*, 128. o.) szűkszavúan objektív

bemutatást és értékelést kap: Magyarországot „a látszólagos nyugalom és a viszonylagos gazdasági jólét a szovjet blokk országainak élvonalába helyezi” (123. o.).

A rendszerváltozás összefoglalásakor a történészek hangsúlyozzák Pozsgay Imre úttörő szerepét, valamint a különböző eredetű és irányultságú ellenzéki mozgalmak lényegi rokonságát, együttthatását és közös érdekeit a demokrácia megteremtésében (130–133. o.). Az áttekintés lényegében Magyarországnak az Európai Unióba való belépésével zárul.

A Papo-könyv érthetően figyelmet szentel a magyar–olasz kapcsolatoknak is. Guido Romanelli ezredes első világháború utáni missziójától (39. o.) a Római Magyar Akadémia megalapításán át (59. o.) ’56 olasz visszhangjái (119. o.) s az azt követő kulturális találkozásokig, egészen napjainkig.

Gizella Nemeth Papo és Adriano Papo tisztességes, hiteles, becses könyvet írt az elmúlt csaknem másfél évszázad magyar történelméről. Olyan művet, amely érdemes arra, hogy magyarul és a nagyobb nyelveken is napvilágot lásson. Hazánk is megérdemelné, hogy – megannyi tendenciózus torzítás után – a külföld valós képet kapjon „zivatáros” történelmünkről.

Gizella Nemeth Papo–Adriano Papo: L'Ungheria contemporanea. Dalla monarchia dualista ai nostri giorni (Magyarország a legújabb korban. A dualista monarchiától napjainkig), Carocci editore, Roma, 2008, 154 o.

Madarász Imre